

פשעי הנאצים והעולם "הנאור"

יוחנן גרנך

בעת־זבעונה אחת: חלק מן העולם ידע, האמין והחריש, ואילו חלק אחר ידע ולא־האמין שאפשרית אכזריות חייתית שכזו, הבאה לידי ביטוי בהכחדה שיטתית של עם שלם, ורווקא באירופה הקרויה "נאורה", משוּס־מה.

מכאן השאלה הנוספת של המחבר: "מדוע לא האמינו?... למעשה נסב מחקר זה על הציר המרכזי של מתן תשובות המניחות את הדעת לשאלות טורדניות אלו, מתוך חשש סביר, כי לפחות בחלקו ניסה העולם להשתיק, פשוטו כמשמעו, כל רמז בדבר "הפתרון הסופי", לפי שיקולים פוליטיים, סוציולוגיים ופסיכולוגיים שונים, שנבעו מעצם ניהול המלחמה נגד המכונה הדורסנית החזקה מאוד של היטלר. כהיסטוריון רציני הנזקק בכובד־ראש לסוגיה הנידונה במחקרו, לא יכול הי' פרופ'

מטרתו המוצהרת של זאב לקויר היא, לפענח ולחשוף את חידתו של קשר השתיקה וההשלמה עם פשעי הנאצים במלחמת־העולם השנייה, שגרם בקרב המדינות "הנאורות" — בייחוד מן האספקלריה של השמרת העם היהודי באירופה. באותה מידה מתמקד המחבר מלכתחילה בשאלות נוקבות, כגון: "מתי נודע לראשונה ליהודים ולשאינם־יהודים על־אודות 'הפתרון הסופי'? באילו צינורות הועבר המידע הזה? מה היתה תגובתם של מקבלי היריעות?" שאלות אלו נובעות הגיונית מעצם העובדה, כי על־פי התיעוד ההיסטורי הרב, ואף לפי עדויות אישיות שרוכזו, מוינו ועובדו עד לכדי מסכת־מחקר מגובשת היטב על־ידי המחבר, בהתאם לכללים מרעיים מדוקדקים ביותר — היתה מגמת "הפתרון הסופי" בגדר סוד גלוי כמעט מלכתחילה. והמעניין והמחריד

זאב לקויר: "הסוד הנורא", הוצאת שוקן — ירושלים ותל־אביב, 1981. מאנגלית: אריה חשביה; נספחות מקורות, הערות, מפתח: 256 עמודים.

שתיקה? מרוע החרישו אפילו יהודים, וציגנים, ולא־יהודים למיניהם, שאין להחשידם באהדה לנאציזם, או סברו משום־מה שכל הזוועות הנאציות, שנעטפו בשריון של סדרות, הם פרי של פחדים יהודים "טיפוסיים" או של אמצעי מלחמה תעמולתיים של "בעלות־הברית"...

דומה, כי למרות מאמציו העילאיים, לא הצליח המחבר לרדת לעומק הדראמה האנושית שבמרכזה ניצב העם היהודי באירופה הכבושה על־ידי הנאצים. שהרי אין שמץ ספק, כי למרות התקדימים החמורים בהיסטוריה, יש במגמת ההכחדה השיטתית והמיפלצתית של יהודי־אירופה ביטוי ללא־תקדים של התפרצות חיתית של יצרים אפלים ביותר, שעדיין מחלחלים מתחת מצע התרבות האנושית "הנאורה" ביותר, כמומנט היסטורי שבו אפשר גם אפשר היה לווסת את עוצמתה הטכנו־מדעית, החינוכית, החברתית, של האנושות כולה, אל־עבר אפיקים חיוניים וחיוביים ביותר. ועל־כן, מחקר זה מעורר בלבי תמיהה רבה, באשר אין בו — ולו ברמז קל שבקלים! — שום הזדקקות משמעותית, לשאלת הלקחים, שמן־ההכרח עלינו להפיק מעובדותיה האכזרית של האנטישמיות בעבר ובהווה, מעצם האפשרות שבעתיד תפעל המחזוריות ההיסטורית שלה ביתר־שאת, ואולי אפילו בצורות־הבעה מתוחכמות פ־כמה, נוכח פיתוחם המזורז של אמצעים טכנו־מדעיים משוכללים יותר לאי־שיעור. מה־עוד שידוע גם ידוע, כי אין מדברים כבר בימים אלה על התפתחותה המואצת של החופשנות בעולם, אלא מקווים —

זאב לקויר להתעלם מתקדימים היסטוריים רבי־משמעות בהקשר דנן, החושפים גם הם, במידה זו או אחרת, את "קשר־השתיקה" מסביב לסוד הנורא, שהיה כבר גלוי, אף־כי סמוי מן העין, מכיוון שמכונת־ההשמדה פעלה במיזרח־אירופה, הרחק ממרכזי־העצבים התרבותיים שלה.

כך, למשל, מצוין המחבר, כי עוד בעיצומה של מלחמת־העולם הראשונה טענה התעמולה של "בעלות־הברית", שהגרמנים "אנסו נשים ואפילו ילדות, שיפרו וצלבו גברים, קטעו לשונות ושדיים, ניקרו עיניים והעלו באש כפרים שלמים". כן פורסמו באותם ימים סיפורי זוועה בדבר "השימוש שעשו הגרמנים בגופותיהם של חילים הרוגים, לייצור שמני סיכה וסבון". ומאחר שהעולם "הנאורי" התייחס אז בחוסר־אמון לאותן ידיעות נקל להבין, כי גם בשנים השחורות של מלחמת־העולם השנייה לא שמו לב לידיעות של דבר אכזריותם המיפלצתית של הנאצים.

ברם, מבחינה עובדתית חייבים היו לא־להתכחש לעובדות היסטוריות ידועות זה־מכבר, כגון זו על הטבח בעם הארמני. ועוד דבר: עוד בתחילת 1939 הכריז היטלר מפורשות, כי ב"עולם החדש האמין" שלו יוכחד "הגזע היהודי" השנוא עליו, ואילו שנתיים־וחצי לאחר־מכן כבר החלו הנאצים בהמתה ראשונה של יהודים באמצעות גז מרעיל (באושוויץ — ספטמבר 1941). ומכאן גם ההשתוממות האוחזת בנו עד עצם ימים אלה בכל הנוגע לשאלת־השאלות, שהוצגה בחריפות שאין למעלה הימנה על־ידי המזכר: מדוע הוקמה "חומה של

דיפלומטיים — של מדינות נייטרליות, כגון שווייץ, ספרד, שוודיה, טורקיה — חיילים וקצינים גרמניים, איטלקיים, רומניים וכיו"ב, המחזרת הפולנית, אזרחים בשירות הנאצים, פליטים לא מעטים שהגיעו לארצות נייטרליות, ביניהם גם יהודים, ועוד).

וחשוב לא-פחות: "בסוף 1942 כבר ידעו מיליוני גרמנים שניתן פתרון רדיקאלי לבעיה היהודית, וכי הפתרון הרדיקאלי הזה לא היה כרוך בעקירה ובהעברה למקום אחר", אלא בהשמדה. ולא זו אף זו: הוותיקאן ידע היטב מה מתרחש באירופה הכבושה בידי הנאצים, מכיוון שבמרחביה שירתו את חסידיו רבבות כמרים. "הצלב האדום" ידע, כי היה מעורב בכל החזיתות. ברית-המועצות ידעה הרבה יותר ממה שפירסמה בהקשר זה. והפולנים לבטח ידעו שהרי בטריטוריה הלאומית שלהם בוצעה יום-יום המשימה השטנית של השמדת היהודים.

עם זאת, מסתייג המחבר בניתוחיו מן האשמות נגד הפולנים, שלהם היה "הסוד הנורא" נהיר יותר, משום שלדעתו גם "בעלות-הברית" ידעו מלכתחילה, ואפילו היהודים בארצות האנגלו-סאכסיות, ולא-כל-שכן: היהודים בארץ-ישראל, וקולם לא נשמע ברמה: "אם מותחים ביקורת על הפולנים, מה נאמר על הרוסים, שבכוונה תחילה לא פירסמו את התייעוד בנושא זה, מאז ועד היום הזה? מה בנוגע למשרד-החוץ הבריטי, שהחליט בשלהי 1943 שאין מידע על השימוש בתאיה-הגזים, מכיוון שאין לתת אימון במידע זה? מה בנוגע לפקידים האמריקנים, שהשתדלו למתן את 'הידיעות הלא-מוסמכות' מאירופה

לכל היותו! — להישרדותה במעין "שמורות-טבע" יקרות-מפז (ביניהן גם מדינת-ישראל).

אפשר שיש מן הגוומה בתיאור פשטני כזה של "מצב-האומות" בעת הזאת לקראת העתיד, אך אין ספק, כי גם הטמפרטורה הפוליטית (הפסיכר-סוציולוגית) בעולם ימינו מורה אותנו, כי עדיין ההשלמה המודעת עם מימוש העיקרון של שיויונות תוך שונות וחופשנות איננה נחלת הכלל, אלא זו של מדינות "נאורות" מעטות בלבד, שאף הן שומרות על "קשר-השתיקה" (או מפגינות מן השפה ולחוץ כעין "מחאה" מילולית בלתי-מחייבת), לנוכח השמדת עמים שלמים (כמו בביאפרה, בנגלה-ידש, קמבודיה ועוד).

אמנם, במחקר זה (כמו במחקרים, מסות, פרייתיעוד או ספרי-עיון רבים אחרים) נחשפת במלוא חריפותה המגמה הנאצית להפיץ מידע כוזב על "גורל-היהודים" באירופה הכבושה בידיהם, ולבלום כל שמועה או "הדלפה" בהקשר זה ("הסוד הנורא"). המחבר מנתח באורח שיטתי, ובלשון שווה לכל נפש, את כל היבטיה המסועפים והפרובלמטיים של מנמת הכקדתו של העם היהודי בידי הנאצים, עד כי אפשר לומר, שניתוח הגיוני והיסטורי זה הוא מלאכת-מחשבת מחקרית מובהקת, בסוגיה הנידונה. פרופ' לקויר מבהיר, שעוד בראשית מיבציה-ההשמדה קצרה ידם של הנאצים להעלים את מוזמותיהם השטניות ויריעות על מעשי הרצח התפשטו בעולם במידה של אמינות, דרך צינורות שעדיין נותרו פתוחים, בין גרמניה הנאצית ומדינות "בעלות-הברית" (שירות-ביון ושירותים

ומדינאיה וכיו"ב — היו "מתגייסים" בגוף־זובנפש נגד כל ביטוי של היעדר־סובלנות, גזענות, אנטישמיות, רמיסת זכויות־יסוד של אדם ועדה, אולי אפשר היה למנוע את טבח העם היהודי. אולי — אך אין זה בגדר של וודאות.

עם זאת, מידת הסבירות המינימלית מחייבת אותנו לעשות למען מניעת הישנות אותו מאורע היסטורי טראומטי, המהווה פעמון־אזעקה מאין כמוהו לגבי העתיד. אף כי המחבר אינו מייחד תשומת־לב משמעותית לסוגיה חמורה זו, שומה על כולנו, במדינת־ישראל ובתפוצות־הגולה גם־יחד, להיות ערים לאותה סכנה לקראת העתיד. שהרי אף סכנה זו היא בגדר של "סוד נורא", שאינו כבר סמוי־מן־העין. האנטישמיות כובשת יותר ויותר מתחמים בדעת־הציבור העולמית, ורווקא בלא לשים־לב למישטר הפוליטי־אידיאולוגי הפנימי של ארץ זו או אחרת, הן במזרח הקומוניסטי והן במערב הקאפיטאליסטי (שני צידי המטבע של אותו עולם, המתיימר להיות "נאור", גם לאחר אושוויץ וטרבלינקה; עולם שבו "העסקים — כרגיל", ואפילו השירה לא נפגמה מאימרתו הידועה של אדורנו).

הדיאלקטיקה ההיסטורית עלולה עוד להפתיע אותנו.

המזרחית? מה בנוגע למנהיגים היהודים, שהמשיכו לפקפק באמיתות הידיעות זמן רב אחרי שצריך היה להיות ברור שלא נותר עוד מקום לספק? מעטים ייצאו נקיים מחיפוש אחר שעיר לעזאזל.

ואכן, זוהי "תמונת־המצב" של אותם ימים גורליים, ורווקא נוכח עובדות חמורות אלו אין להיוותר גם בעת הזאת במעמד של משלימים בדיעבד עם גזירות־ההיסטוריה, כי דבר זה הוא בנפשנו. קשה לקבוע השקפתו של המחבר בדבר "נאורותן" של הדימוקרטיות המערביות, בזו הלשון: "במיקרה זה, כבמיקרים אחרים, לפני כן ואחרי־כך, הוכיחו חברות דימוקרטיות, שהן אינן מסוגלות להבין מישטרים פוליטיים בעלי אופי שונה".

ועוד: "לא כל רודנות בת־זמננו נושאת אופי היטלרי ועוסקת בהשמדת עם, אבל כל אחת מהן טומנת בחובה את הפוטנציאל לעשות זאת" — טוען המחבר. והיא הנותנת. אילו טופחה בעשור שלפני מלחמת־העולם השניה, בקרב עמי התרבות המערבית "הנאורה" אותה מודעות הכרחית לסכנה שבהשמדת־עמים, ובראש־ובראשונה: לזו של השמדת העם היהודי, ודעת־הציבור ומנהיגי המדינות הדימוקרטיות־החופשניות, עתונותה, נושאי ערכי התרבות והחינוך, רכריה

